

ВІДОБРАЖЕННЯ МОВИ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА У «СЛОВНИКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

У статті розглядається питання про використання цитат із творів Івана Франка для ілюстрації значень та відтінків значень лексем української мови, наведених у «Словнику української мови». Робиться спроба визначити роль письменника в розвитку лексичної системи української літературної мови кінця XIX – початку XX ст.

В статті расматривается вопрос об использовании цитат из произведений Ивана Франко для иллюстрации значений и оттенков значений лексических единиц украинского языка, описанных в «Словаре украинского языка». Делается попытка определить роль писателя в развитии лексической системы украинского литературного языка конца XIX – начала XX в.

In this article we try to consider the words of Ukrainian language in the «Dictionary of Ukrainian Language» for illustration the meanings and the meanings' shades of which the citations the Ivan Franko's works are used. We try to define the Ivan Franko's role in the process of creation the lexical system of the Ukrainian literary language in XIX – XX centuries.

Ключові слова: «Словник української мови», Іван Франко, лексема, словникова ілюстрація, словникова стаття.

Дослідження словникового складу української мови було об'єктом вивчення багатьох мовознавців (П. Липица, І. Білодід, Ю. Шевелова, М. Жовторюха, Я. Януш та ін.). У проєсї становлення, нормалізації та кодифікації українського словника важливу роль відіграли українські письменники, серед яких особливе місце, як відомо, займають І. Котляревський та Т. Шевченко. Крім

названих, є цілий плеяда українських письменників XIX ст., які відіграли важливу роль у розвитку української літературної мови, це зокрема Марко Вовчок, І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, І. Карпенко-Карий, І. Франко та багато інших майстрів слова, які своєю художньою практикою впливали на становлення й розвиток українського словника, сприяли вдосконаленню виражальних можливостей української мови.

На жаль, у сучасному українському мовознавстві немає жодної праці, яка була б присвячена питанням використання у «Словнику української мови» (далі СМ) цитат з творів українських письменників XIX ст. для ілюстрації значень та відтінків значень лексем української мови, що дало б можливість з'ясувати роль українських майстрів слова XIX ст. у розвитку української мови.

Для пояснення значень та відтінків значень окремих слів народнорозмовної та книжної мови використано цитати з творів багатьох українських письменників XIX ст. у I-томному СМ, який вийшов у видавництві «Наукова думка» і на сьогодні є одним з найавторитетніших словників української мови, оскільки ввібрив усе цінне з лексичних багатств нашої мови, зібраних і опрацьованих у попередніх лексикографічних працях. Додамо, що СМ подає загальноповживану лексику, проте в ньому представлена й та частина української лексики, що відійшла до пасивного фонду, але свого часу побутувала досить широко та засвідчена в мовленні нашого народу і знайшла своє відображення в творах українських письменників. Оскільки матеріал надзвичайно великий, то обмежимся лише першим томом СМ, при дослідженні якого було створено картотеку, що нараховує більш ніж 1500 карток цитат із творів українських письменників XIX ст. Прикладі вписувалися тільки з повнозначними частинами мови.

Мета пропонованої розвідки – з'ясувати, наскільки широко використані в СМ приклади з творів І. Франка для ілюстрації значень та відтінків значень лексичних одиниць української мови, визначити стилістичну диференціацію цих лексем, з'ясувати, які з цих лексичних одиниць закріпилися в літературному вжитку та сприяли розвитку словникового складу сучасної української літературної мови, а які з них відійшли до пасивного фонду нашої літературної мови. Відомо, що «використання сучасної української літературної мови в найрізноманітніших суспільних сферах зумовило її